

Zionisme als geloof

De vraag hoe wij als christenen dienen te denken over de staat Israël is een terugkerend thema en dat is niet toevallig. Er is waarschijnlijk geen onderwerp, waar theologie en politiek zo nauw in elkaar vervlochten zijn. De verschijning van de IP-nota en het Kairos-document hebben de bewustwording bij kerken vergroot, maar meer nog waarschijnlijk gebeurtenissen waarbij Israël nadrukkelijk in het nieuws was: de militaire operatie *Cast Lead* in Gaza in 2008/2009 en de aanval op de Gaza-vloot in 2010.

In dit artikel wil ik het vooral hebben over christenzionisme. Het christenzionisme is een invloedrijke stroming en zeker in de VS een politieke factor van belang. In Nederland heeft de organisatie *Christenen voor Israël* een grote aanhang. Daarbij komt dat het christenzionisme een duidelijk gedachtegoed heeft, dat inhoudelijk nog steeds op veel gelovigen aantrekkingskracht heeft. De bedoeling van deze bijdrage is om een beschrijving te geven van het christenzionisme en op zoek te gaan naar haar geestelijke wortels. Een belangrijke vraag is of een kritische benadering van de staat Israël nog mogelijk is als in het christenzionisme een sterke verbinding wordt gelegd tussen Gods handelen en het ontstaan en de ontwikkeling van deze staat.

Christenzionisten

Christenzionisten bekijken de geschiedenis van de Joden en het ontstaan van de staat Israël door de ogen van het geloof. Joden zien zij niet als een religieuze minderheid, met een opmerkelijke en tegelijk tragische geschiedenis, maar in de eerste plaats als het volk van God. Een volk, waarmee God door de geschiedenis heen een bijzondere weg is gegaan. De staat Israël is voor hen niet een staat met een etnisch conflict, maar in de eerste plaats een wonder. De profetieën in het Oude Testament zijn in de twintigste eeuw in vervulling gegaan. God heeft zijn volk terug gebracht in het land, dat oorspronkelijk aan Abraham was beloofd.

Dit geloof is de drijfveer voor veel hulpbetoon. Christenzionisten zijn idealisten, die geloven dat het de taak van de kerk is om de terugkeer van de Joden naar het land te ondersteunen. In 15 jaar tijd werden via nederlandse afdeling van Christenen voor Israël 100.000 joden (en half-joden en kwart-joden) naar Israël gebracht. Verder ondersteunt *Christenen voor Israël* gaarkeukens in onder andere Jeruzalem en Tel Aviv. Kansarme jongeren krijgen naschoolse opvang en begeleiding. In de bezette gebieden wordt de joodse gemeenschap bijgestaan. Hulp wordt geboden bij de integratie van vooral Ethiopische Joden, Joods onderwijs wordt ondersteund, enzovoorts. Jaarlijks gaat er bij *Christenen voor Israël* ongeveer 4,5 miljoen euro om, waarvan 2,7 miljoen voor projecten.¹ Op de tweejaarlijkse toogdag van Christenen voor Israël komen ongeveer 2500 bezoekers.

De visie op profetie in het christenzionisme

In een voortreffelijke historische analyse maakt Stephen Sizer duidelijk dat de wortels van het huidige christenzionisme liggen in het begin van de 19^e eeuw. Het christenzionisme als beweging is dus ouder dan het Joodse zionisme dat, wortelend in een eeuwenlang verlangen

¹ Jaarverslag 2010 in *Israël Aktueel* september 2011, 24,25.

naar Zion, in de tweede helft van de 19^e eeuw vaste vorm kreeg.² Sizer stelt in zijn studie dat er in het begin van de 19^e eeuw een verandering kwam in het denken. Aansluitend bij de denkers van de reformatie, hadden Georges Whitefield (1714-1770) en John Wesley (1703-1791) een optimistische postmilliannistische³ visie: men geloofde dat het evangelie steeds meer over de aarde verspreid zou worden en dat Joden tot bekering zouden komen. In het ‘*covenantal premillennism*’ ging men eveneens uit van een toekomstige bekering van Joden. Tussen 1826 en 1833 vond er tijdens de profetische conferenties in Albany en Powerscourt een omslag plaats. Edward Irving (1792-1834) voorspelde het toekomstige verval van het christendom, de hersteltijd voor de Joden en de spoedige Wederkomst van Christus⁴. Deze benadering zou door John Nelson Darby (1800-1882) voortgezet worden. Plotseling had dus optimisme plaats gemaakt voor pessimisme en kregen de Joden een aparte status. Israël komt zelfs boven de kerk te staan; voor Darby geldt: ‘the church is merely an interruption’⁵ Niet langer werd gesproken over de toekomstige bekering van Joden. Des te meer werd gesproken over het verval van de kerk. De prioriteit van evangelisatie maakte plaats voor eindtijdschema’s en de terugkeer van de Joden tot het land kwam los te staan van hun bekering.⁶ In het begin van de 20^e eeuw werd het christenzionistische gedachtegoed verder gepopulariseerd in de invloedrijke *Scofield Reference Bible*, die impliciet het dispensationalisme voorstelde als de ware uitleg van Gods Woord. In het Nederlandse taalgebied zijn belangrijke vertegenwoordigers van het dispensationalisme: Johannes de Heer, Willem Ouweneel en Jan van Barneveld.

Fundamenteel voor het christenzionisme is dus het onderscheid tussen Israël en de kerk en de overtuiging dat volgens een in de Bijbel beschreven scenario de wereld zich planmatig spoedt naar het Einde. Het is in dit nadrukkelijk eschatologische denkkader dat het grote onderscheid tussen het christenzionisme en het kerkelijke spreken over Israël duidelijk wordt.⁷ We hebben hier niet de ruimte om uitgebreid in te gaan op het eindtijdgelooft dat vele christenzionisten hebben⁸. We formuleren hier alleen een paar belangrijke bezwaren.

² Zie hiervoor Sam Gerssen, *Modern zionisme en Christelijke theologie*, Kok Kampen 1978, 7-108.

³ In het postmillennialisme wordt het Millennium niet opgevat als duizend jaar. Het Millennium begint na de hemelvaart. Men gelooft in de bekering van alle volken totdat Jezus terugkomt.

In het a-millennialisme wordt een chronologische interpretatie van de Bijbelse gegevens afgewezen. Men gelooft uiteraard wel in de Voleinding.

Het dispensationalisme is per definitie premillennialistisch. Voorafgaand aan het Duizendjarig Rijk komt Jezus terug. De Voleinding vindt plaats na het Duizendjarig Rijk. De belangrijkste controverse in het premillennialisme is het moment van de opname van de gemeente: voor, na of middenin de Grote Verdrukking, in het Engels afgekort tot pretrib, posttrib of midtrib premillennialism.

Een goede uitleg van de begrippen post-millennialisme, amillennialisme en premillennialisme geeft Darrel L. Bock a.o., *Three Views on the Millennium and Beyond*, Zondervan Grand Rapids, 1999.

⁴ Stephen Sizer, *Christian Zionism, Road-map to Armageddon?*, IVP Leicester 2004, bijvoorbeeld 44,47.

⁵ Stephen Sizer, *Christian Zionism*, 136. Vergelijk de uitspraak van Karel van Oordt van Christenen voor Israël op hun website, video onder ‘wie zijn wij’: ‘onze boodschap voor de kerk is: bekeer u! Onze boodschap voor Israël is: Troost, troost mijn volk’.

⁶ Stephen Sizer, *Christian Zionism*, 61.

⁷ Een uitzondering hierop vormt H. Berkhof die in zijn jonge jaren in *Christus, de zin der geschiedenis*, Callenbach Nijkerk, 1958, 142 stelt: ‘De staat Israël is op zijn minst een voorteken van Gods toekomstige handelen met zijn volk’ al zegt hij er wel bij dat de zaak nog ‘aan alle kanten vanuit geloofsogpunt dubbelzinnig is’ (143). Later heeft Berkhof in zijn *Christelijk geloof* (539) afstand genomen van deze vergaande identificatie. Al moet hierbij gezegd worden dat Berkhof wel altijd oog gehad heeft voor de Palestijnse kant van het verhaal. Zie bijv. het kerkelijke rapport, waar hij de hand in had: *Israël, land, volk en staat*, 1970, 31.

⁸ In *De interpretatie van de Bijbelse apocalyptiek in Evangelische theologie schrijft geschiedenis*, Merweboek 2009 en *Vijf voor Twaalf*, Soteria 2005.2 heb ik dit thema systematisch aan de orde gesteld. Zie www.jartvoortman.be onder ‘andere artikelen’.

1. Men betreft profetische teksten direct op onze tijd zonder naar de oorspronkelijke context van deze teksten te kijken. Voorbeeld: er is een ernstige crisis in Libanon en een maand later verschijnt er bijvoorbeeld in *Het Zoeklicht* de bespreking van een Bijbelse tekst over Libanon, die vrij goed past op wat kort daarvoor in het nieuws is geweest. Wat de tekst oorspronkelijk heeft betekend komt niet aan de orde, maar wel de associatie: is dit niet een teken dat we in de eindtijd leven? Leo Koffeman noemde dat in dit blad een identificerende Bijbeluitleg⁹.
2. De verwachting dat het Einde nabij is vinden we in meerdere Bijbelse periodes. Zacharia had messiaanse verwachtingen voor zijn eigen tijd (Zach. 3:1-9; 4:6,7). Jesaja sprak over de dag van de Heer die nabij is (13:5). Er zijn sterke aanwijzingen dat Jezus het Einde van de wereld in zijn generatie verwachtte (Mat. 10:23, Marc. 9:1; 13:30). Die verwachting van het nabije Einde is niet uitgekomen. Er zijn dus onvervulde profetieën. De verwachting in Hagai 2:6-9 dat de glorie van de tweede tempel groter zou zijn dan die van de eerste, kan men moeilijk vervuld zien in de dubbelzinnige tijd van vreemde overheersing die erop volgde. De heilsprofetie over Egypte in Jesaja 19 is nooit uitgekomen en is zo verbonden met de eigen tijd van de profeet, dat hij niet meer in vervulling kan komen. Dit zijn slechts enkele voorbeelden. Het kan voor sommigen een desillusie zijn dat bijbelteksten niet meer als puzzelstukjes in elkaar passen, een winstpunt is het dat we ontdekken dat de Bijbel midden staat in de dynamiek van de geschiedenis.
3. Het is niet zo eenvoudig om alle bijbelse gegevens in een schema te plaatsen. Christenzionisten geloven in de herbouw van de tempel en het herstel van de offercultus in het Jodendom. Het Nieuwe Testament spreekt echter niet over een derde tempel, alleen maar over de verwoesting van de tweede tempel en daaraan gekoppeld de Voleinding. Het boek Openbaring spreekt over de ondergang van het Romeinse Rijk, niet over de heroprichting ervan na een lange periode van verval. Het Duizendjarig rijk wordt alleen in het boek Openbaring genoemd. In het Nieuwe Testament ontbreekt de landbelofte, dat de Joden na een lange diaspora terug zullen keren naar het land. De gelovigen van Jeruzalem krijgen daarentegen te horen: wij hebben hier geen blijvende stad, maar zoeken de toekomstige (Hebr. 13:13,14). In de eerste eeuwen waren christenen volledig zwijgzaam over de tempelberg. Voor de oude kerk had de tempel afgedaan. De tempelberg werd gebruikt voor afval.¹⁰
4. Christenzionisten zijn verrukt dat joden terugkeren naar hun land. Ze zien dat als Gods werk. De vele Russische joden die zijn teruggekeerd hebben echter weinig op met het orthodoxe Europese Jodendom. Israël is voor een groot deel seculier en vele nieuwe immigranten zijn wat afkomst betreft voor minder dan de helft jood. Verder is het de vraag in hoeverre joden in onze tijd afstammeling zijn van Abraham. De historicus Shlomo Sand¹¹ betoogt dat vele Europese Joden (de Sefardische en Asjkenazische) niet afstammelingen zijn van Abraham en dat omgekeerd vele Palestijnen mogelijk afstammen van Joden die zich in de 7e eeuw onder druk tot de Islam hebben bekeerd.

We kunnen conclusies trekken. Het geloof in de Voleinding is een essentieel onderdeel van het christelijk geloof. Wie echter de Bijbel grondig bestudeert ontdekt, dat het niet mogelijk is om

⁹ *Teksten lezen – contexten lezen, Over de Schriften en het conflict in het Midden-Oosten*, Kerk en Theologie juli 2010, 200.

¹⁰ Sizer, *Christian Zionism*, 173,174. De naam van de poort Dung Gate herinnert aan die periode.

¹¹ *The Invention of the Jewish People*, Verso London 2010

een eenduidig scenario vast te stellen voor de toekomst. We zien in de Bijbel juist voortdurend ontwikkelingen en veranderingen in de verwachting van het Einde (Jer. 18:7-10!). Dat begint al bij Amos (5:18), een van de oudste profetische teksten over 'de dag van de Heer'. De directe koppeling tussen profetische teksten van rond de ballingschap en onze huidige tijd is dus in veel opzichten ongerijmd.

Een mogelijk nog belangrijker bezwaar is dat de oorspronkelijke ethische boodschap van Bijbelse profetieën volledig ten onder dreigt te gaan in een speculatief eindtijdgelooft. Het diepste motief van de apocalyptiek is dat het mensen wil helpen overeind te blijven in verzoeken. Jezus begint zijn apocalyptische rede met 'Pas op dat niemand jullie misleidt' en hij eindigt met: 'wees waakzaam' (Marc. 13: 5 en 37). 'De tijd loopt ten einde', 'de Heer zal spoedig komen' en 'de rechter staat voor de deur' (Jac. 5:3,8,9) houdt verband met het ten hemel schreiend onrecht: ingehouden loon en machtsmisbruik (4). 'Laten wij ons daarom ontdoen van de praktijken van de duisternis en ons omgorden met de wapens van het licht' volgt op 'De nacht loopt ten einde, de dag nadert al' (Rom.14:12). In het apocriefe boek Henoch, dat zo sterk op Openbaring lijkt, staan aan het eind vele vermaningen: 'wandel niet op de paden van verdorvenheid en dood..., kies voor rechtvaardigheid..., houd in je gedachten vast aan Mijn woorden' (94:3-5).

Het is deze ethische context die in de boeken van bijvoorbeeld iemand als Hal Lindsey ver te zoeken is. Victoria Clark geeft in haar boek over het christenzionisme in de VS een ontluisterende beschrijving van een optreden van Hal Lindsey. Iemand vroeg hem tijdens een spreekbeurt in een grote kerk, hoe het komt dat Israël de joodse nederzettingen in Gaza heeft ontruimd. Dat klopt toch niet met de profetieën? Het antwoord van Lindsey was dat ook hij geschokt was door dit nieuws, maar, zegt hij (vrij vertaald)¹²: Als Israël nu schiet op Gaza is het altijd raak!

Dit is een extreem voorbeeld. Veel christenzionisten beseffen niet dat het in de visie op Israël om meer gaat dan theologie. Het lijkt onschuldig om te zeggen: 'God heeft de Joden teruggebracht in hun thuisland. Oude profetieën gaan in vervulling. De stichting van de staat Israël na de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog is een wonder'. De keerzijde van dit geloof is echter, dat men de etnische zuivering van 700.000 Palestijnen en de vernietiging van minstens 400 dorpen in 1948/49 ook als Gods werk moet interpreteren. We ontkomen er niet aan om een korte politieke analyse te maken.

Israël zonder theologie

In 1947 was ongeveer 30% van de bevolking in Palestina Joods en was 6% van de grond in joodse handen. Het verdeelplan van de VN in 1947 stelde voor 55% van de grond toe te bedelen aan joods bestuur en 42% aan Palestijns bestuur. Jeruzalem zou ongedeeld blijven. In 1949 had Israël 78% van de grond onder controle. Men kan zeggen dat Israël het VN-verdeelplan verbaal aanvaardde, maar tegelijkertijd zich erdoor geen beperkingen liet opleggen. In 1967 veroverde Israël in een klap de Sinäi, Gaza, de Westoever en de Golanhoogten. Op de Golanhoogten vond een grootschalige etnische zuivering plaats (133 van de 139 dorpen werden vernietigd; 6396 mensen van de 130.000 inwoners bleven over)¹³. De Sinäi werd aan Egypte teruggegeven onder Sadat. Egypte is echter niet vrij om te bouwen in de Sinäi. Op de

¹² Victoria Clark, *Allies for Armageddon*, Yale University Press New Haven 2007, 152. Letterlijk staat er: Now Sharon has a target-rich environment there in Gaza: 'they're all in one place!' His cruel vision of a Palestinian turkey shoot is met by a burst of applause. 'That's right on!', someone shouts.

Op mijn website geef ik een vrije weergave van de uitgebreide rapportage van Clark:

www.jartvoortman.be/files/artisrextremeuitsprakenvanchristenzionisten.pdf.

¹³ Gegevens uit *The occupied Golan Heights*, z.j. van de organisatie Jawlan in Majdal Shams.

Westoever zorgen militaire zones, nederzettingen en het misbruik van de Oslo-akkoorden ervoor dat minder dan de helft van de grond nog voor Palestijnen beschikbaar is. We kunnen er niet naast kijken: Israël is systematisch bezig zijn greep op het terrein te vergroten.

De joodse historicus Ilan Pappé heeft op grond van onderzoek van joodse bronnen gedetailleerd vastgesteld hoe het gegaan is in 1948/49. Na de uitroeping van de staat Israël in mei 1948, werd Israël aangevallen door de omringende landen. In deze oorlog met externe vijanden vielen 6000 Israëliische slachtoffers – 1% van de bevolking¹⁴. In het collectieve geheugen van Joden in Israël neemt dit een belangrijke plaats in en daar is niets mis mee. In hetzelfde jaar was echter een andere operatie bezig die niets te maken had met deze aanval van buitenaf. In detail beschrijft Ilan Pappé hoe vanaf december 1947 (voor de stichting van de staat Israël!) een etnische zuivering werd uitgevoerd; in mei 1948 waren reeds 250.000 Palestijnen ontheemd.¹⁵ Israël heeft nooit verantwoordelijkheid genomen voor de deportatie van in totaal 700.000 Palestijnen, een misdaad tegen de menselijkheid, maar er juist alles aan gedaan om de herinnering eraan uit te wissen. Lucas Catherine beschrijft hoe Israël internationaal sponsors zocht om bomen te planten in Israël; al deze aanplantingen waren op de ruïnes van de meer dan 400 Palestijnse dorpen.¹⁶ Palestijnen zeggen dat de gebeurtenissen van 1948,49, de *Nakba*, niet alleen iets is uit het verleden, maar een project dat doorgaat. Voor theologen kan het interessant zijn dat het Bijbelse Emmaüs mogelijk in 1967 met de grond gelijk gemaakt is door het Israëliische leger.¹⁷ Schokkend is het recente verhaal van ‘Al Araqib, een dorp in het Zuiden van de Negev met een geschiedenis van meer dan honderd jaar. Op 27 juli 2010 werd het met de grond gelijk gemaakt en werden 350 mensen dakloos – Israëliische staatsburgers, die belasting betalen... alleen Palestijn.¹⁸

Zeer ernstig is het dat de staat Israël eigendommen van Palestijnen niet respecteert. Met de bouw van de muur zijn opnieuw enorm veel stukken grond in beslaggenomen. In Bethlehem sprak ik met een boer die al zijn bezit was kwijt geraakt en met koffie schenken bij een checkpoint aan de kost probeerde te komen. In een Palestijns dorp in het noorden van Israël getuigt een Israëliische Palestijn:

Nog steeds is het zo dat, als je ook maar een dag weg bent je je huis kwijt bent. Zo ging en gaat het ook met de olijfboomgaarden. In de olijfboomgaarden die nog in Palestijns bezit zijn, zijn dan ook altijd mensen aanwezig, ook 's nachts...¹⁹

Het is een elementaire taak van de overheid om het bezit van mensen te beschermen. In Israël gedraagt de staat zich zelf als een bandiet.

Israël is een welvarend land, maar is zeer discriminerend in de verdeling van water, het afgeven van bouwvergunningen en het toekennen van nutsvoorzieningen. Joden krijgen zware subsidies als ze een huis kopen in een van de nederzettingen van de bezette gebieden. Palestijnen krijgen nauwelijks bouwvergunningen. 82% Van de grond in Israël is voor publiek

¹⁴ Avi Shlaim, *The Iron Wall*, Penguin London 2000, 34.

¹⁵ Ilan Pappé, *De etnische zuivering van Palestina*, Omniboek Kampen 2008, 61. We tekenen hierbij aan dat het treurig is dat de IP-nota verhullend spreekt over een vluchtelingenstroom aan twee kanten, *Het Israëliisch-Palestijns conflict in de context van de Arabische wereld van het Midden-Oosten*, PKN Utrecht 2008, 9. Het ging juist om een bewust geplande etnische zuivering (plan Dalet). Net als Turkije heeft Israël een taboe rond zijn ontstaansgeschiedenis. De IP-nota laat dat taboe onaangetaast.

¹⁶ Lucas Catherine toont de kaarten erbij, *Palestina, de laatste kolonie?*, EPO Berchem 2002², 99-102.

¹⁷ <http://zochrot.org/en/content/restless-park-latron-villages-and-zochrot>.

¹⁸ Zie www.jartvoortman.be onder ‘de Israëliische bezetting’.

¹⁹ Riet Bons-Storm, *Vertel onze verhalen verder*, Narratio Gorinchem 2008², 33.

gebruik – dat wil zeggen: alleen voor joden. Sinds 1948 waren er 700 grootschalige bouwprojecten, niet een daarvan was voor Palestijnen.²⁰

Wat betreft de verdeling van water: iedereen weet dat in de bezette gebieden het water slechts een paar keer per maand uit de kraan komt. Om die reden hebben Palestijnen watertanks op hun daken. De National Watercarrier voert het water van het meer van Galilea naar het Zuiden; nergens is echter een aftakking naar Palestijnse dorpen²¹. De Westbank is een groot waterreservoir maar de annexatie van waterbronnen door de muur zorgt ervoor dat dit reservoir voor drie kwart ten goede komt aan Israël. Wat betreft Gaza: Israël voorkomt dat water naar Gaza vloeit.²²

Het is in Nederland onvoorstelbaar dat er dorpen zouden zijn zonder water en elektriciteit. In de zogenaamde niet erkende dorpen worden deze voorzieningen aan Palestijnen onthouden. Uiteraard bepaalt Israël welke dorpen niet erkend zijn – ook al zijn deze dorpen ouder dan de staat Israël. Susan Nathan beschrijft de jarenlange strijd van Abu Haydja om nutsvoorzieningen in zijn dorp. Abu Haydja vraagt: ‘Hoe is het mogelijk dat de koeien van de mosjave wel elektriciteit en water krijgen en wij niet? Hebben wij soms minder rechten dan koeien?’ Ondanks zijn inzet is er in het dorp nog steeds geen elektriciteit.²³ Het dorpje At-Tuwani is een vergelijkbaar geval. Nadat jaren durende aanvragen niets hadden opgeleverd, besloot de dorpsraad zelf een elektriciteitsvoorziening aan te leggen. Tony Blair werd erbij gehaald voor politieke steun. Uiteindelijk werden in oktober 2009 de aangelegde elektriciteitspalen door het leger ontmanteld en in beslag genomen.²⁴ Beschaafde landen doen iets aan hun achterstandsgroepen. Israël duwt groepen in de achterstand.

Een ander wapen, waarmee Palestijnen worden weggedrukt is het wegnemen van de legale status van personen. De reden voor de oprichting van universiteiten op de Westoever was dat tienduizenden studenten in het buitenland hun papieren werden ontnomen, omdat ze minder dan 1 keer per jaar terugkeerden naar de Westoever (vaak om financiële redenen). Omdat Israël een Joodse meerderheid in Oost Jeruzalem wil creëren wordt daar hetzelfde administratieve wapen gehanteerd. De normen voor een verblijfsvergunning in Jeruzalem worden voor Palestijnen steeds strenger. Voor Joden gelden deze normen niet. Het gevolg is, dat Palestijnse gezinnen letterlijk uit elkaar gerukt worden. De man kan bijvoorbeeld niet in Jeruzalem blijven, de vrouw wel en vervolgens besluit het gezin om financiële of andere redenen gescheiden te gaan leven.²⁵

We kunnen deze lijst niet afmaken. De rigoureuze afsluiting van de bezette gebieden maakt een normaal economisch leven onmogelijk. De meer dan 5000 politieke gevangenen (waaronder burgemeesters en parlementariërs)²⁶, het verbod om in het onderwijs over de *Nakba* te spreken²⁷, het zijn geen ongelukjes, maar er zit een systeem achter. En het systeem is dat Israël een Joodse staat is. Israël heeft geen grondwet, waarin de gelijke rechten van alle burgers is vastgelegd. Theoretisch en praktisch is Israël dus een discriminerende staat. Israël zoekt in de internationale politiek aansluiting bij de VS en Europa. Staatkundig heeft Israël een totaal andere grondslag. Staatkundig past Israël niet in de moderne tijd, maar meer in de tijd van voor de Franse Revolutie.

²⁰ Gegevens van Knesset-lid Haneen Zoabi in een ontmoeting op 30 juli 2011.

²¹ Lucas Catherine, *Palestina, de laatste kolonie?*, 127.

²² Op grond van een lezing van Abdel Rachman van de Palestine Hydrology Group www.phg.org in juli 2011.

²³ Susan Nathan, *De andere kant van Israël*, Archipel Amsterdam 2005, 169. Wat mij betreft is dit het beste boek in het Nederlands over de systematische discriminatie van Palestijnen in Israël.

²⁴ Zie filmpje op www.jartvoortman.be onder ‘de Israëlische bezetting’ / video’s.

²⁵ <http://www.mo.be/artikel/israel-gaat-diep-trukendoos-bij-slag-om-oost-jeruzalem>.

²⁶ <http://addameer.info/?cat=18>.

²⁷ Susan Nathan, *De andere kant van Israël*, 106-108.

Heel vaak verdedigt Israël zijn beleid met het argument, dat het moet strijden tegen het terrorisme, Hamas, enz. Terrorisme is verwerpelijk, maar de discriminatie die boven is genoemd, kan onmogelijk uitgelegd worden als een strijd tegen terrorisme. Als we het over Israël hebben, kan terrorisme niet het kernwoord zijn, wel het woord annexatie.

Een andere politieke visie

Christenzionisten wijzen bovenstaande analyse op een aantal belangrijke punten af. Ten eerste zegt men dat voor 1948 het land zo goed als onbewoond was en dat de Palestijnen eigenlijk geen volk zijn. Na 1948 is het land ontgonnen, zijn moerassen drooggelegd en is de woestijn gaan bloeien. Verder wijst men op de vluchtelingenstroom van Joden, die na 1948 de Arabische landen zijn ontvlucht.²⁸ Daaraan gekoppeld heeft men de visie, dat het land inclusief de West Bank toebehoort aan de staat Israël. Dit op Bijbelse gronden. Men is tegen een Palestijnse staat. Palestijnen zijn in Israël toegestaan als een minderheid, als bijwoners, net als de vreemdelingen in de tijd van het Oude Testament.²⁹ Ook Jeruzalem moet ongedeeld blijven.³⁰ Men trekt dus een directe lijn van het Oude Testament naar onze tijd. Daarom ziet men de nederzettingen in de Westbank ook niet als illegaal. Zoals Henk Poot het verwoordde in Israël Aktueel: ‘voor ons is het internationale recht ondergeschikt aan het Woord van God’.³¹ En Willem Glashouwer: ‘Een onafhankelijke Palestijnse staat vestigen op land, dat de Heere aan Israël beloofde, is Bijbels gezien eenvoudig een brug te ver.’³²

We zien hier dat een politieke visie niet gebaseerd is op algemene principes, mensenrechten, de conventie van Genève, enzovoorts, maar op wat men ziet als Gods openbaring. En daarmee worden fundamentele maatschappelijke waarden in de Westerse cultuur, door schade en schande verworven in de loop van de geschiedenis: de scheiding van kerk en staat, democratie, de gelijkheid van alle burgers voor de wet, enzovoorts, op de tweede plaats gezet. Als God een plan heeft met Israël, dan moeten andere waarden daar voor wijken. Met een dergelijk uitgangspunt doen christenzionisten maatschappelijk een stap terug in de geschiedenis van meer dan 200 jaar. Of anders gezegd: christenzionisten tonen hiermee een visie te hebben op de verhouding tussen geloof, openbaring en staat, die nauw verwant is met de ideologie van Islamitische staten.

Ontpolitisering

Een andere tendens onder christenzionisten is het herleiden van politieke problemen tot persoonlijk-ethische kwesties. Deze tendens van ontpolitisering vinden we bijvoorbeeld in twee boeken die in evangelicale kringen populair zijn.

²⁸ We laten hier buiten beschouwing, dat er veel onjuist is in bovengenoemde voorstelling van zaken. Het land was niet verlaten, maar in tegendeel bewoond en welvarend. Vruchtbare plantages heeft Israël in 1948 eenvoudig overgenomen zonder compensatie. De Jordaanvallei is na 1967 veel minder groen geworden. Voorheen groene Palestijnse gebieden worden bedreigd door droogte, enz.

²⁹ Het bovenstaande vindt men in de reactie van het bestuur van Christenen voor Israël op de IP-nota, nog wel te vinden op www.jartvoortman.be. Het belang van deze verklaring is, dat het een bestuurlijke uitspraak is; het vertegenwoordigt dus de visie van Christenen voor Israël als collectief.

³⁰ ‘Houd Jeruzalem ongedeeld’, was de leus van een actie in september 2011. Een heel merkwaardige leus, omdat Jeruzalem volgens het plan van de VN in 1947 ongedeeld bleef, door Israël in 48/49 verdeeld is gemaakt, en vervolgens volledig geclaimd wordt. In 1980 was het uitspreken van deze intentie in de zogenaamde ‘Jeruzalem wet’ de aanleiding voor alle ambassades om te vertrekken naar Tel Aviv. Christenzionisten richtten toen de Christelijke Ambassade op met als vestiging Jeruzalem.

³¹ *Israël Aktueel*, april 2010, 4.

³² Een uitspraak van Willem Glashouwer in *Israël Aktueel*, juli-augustus 2011, 2.

Tass Saada die in augustus 2011 lezingen hield in Nederland, beschrijft in ‘Arafat was mijn held’ zijn levensgeschiedenis. Als vluchtelingenkind sloot hij zich aan bij het ondergrondse leger van Jasser Arafat. Hij neemt deel aan riskante operaties. Omdat de frustratie te groot is, begint hij een nieuw leven in de VS. Ruim twintig jaar later ziet hij tijdens een gebed een licht en het kruis op de handen van de Filippijnse kinderverzorgster van zijn jeugd. Opeens verandert er veel. Hij maakt het goed met zijn vrouw en begint te bidden voor het Joodse volk. Zijn visie voor de Palestijnen is, dat zij als nakomelingen van Ismaël ook een goddelijke bestemming hebben. De kern van het probleem is voor hem echter niet de verdeling van land, maar gebrek aan respect, afwijzing³³. God liet Hagar niet vallen. De ‘familievete’ in het Midden-Oosten wordt opgelost als wij in dezelfde geest Arabieren als nakomelingen van Ismaël aanvaarden.

Een ander boek gaat over het leven van Mosab Hassan Yousef, zoon van een imam in Ramalla. Zijn vader was een van de oprichters van Hamas in 1986. Nadat Mosab in het geheim wapens heeft gekocht, komt hij in de gevangenis. Een grote schok is het voor hem als hij merkt dat Palestijnen hun medegevangenen folteren. Om te ontsnappen begint Mosab een dubbelleven als spion voor Israël. Door christelijke vrienden gaat hij het Nieuwe Testament lezen en ontdekt hij de Bergrede. Later laat hij zich in het geheim dopen. Na een aantal spectaculaire operaties kan hij het dubbelleven niet meer aan, hij breekt met *Shin Beit* en emigreert eveneens naar de VS. Na zijn bekering tot het christelijk geloof, verdwijnt zijn Palestijnse politieke visie: ‘God heeft mij laten zien, dat niet Israël mijn vijand was. Vijandschap wordt niet bepaald door nationaliteit, religie of huidskleur... Ons probleem gaat veel dieper dan legers of politiek’.³⁴

Afkomst geen garantie

Voor christenen begint de openbaring van God met Abraham; Mozes ontving de tien geboden en de profeten riepen op tot terugkeer naar God. De voltooiing van de openbaring vindt plaats in Jezus Christus. In Romeinen 9-11 betoogt Paulus vanuit een persoonlijke worsteling, dat God verder zal gaan met zijn volksgenoten de joden. De joden blijven dus Gods volk. In datzelfde N.T. komen we echter ook een andere lijn tegen, namelijk dat de kerk het nieuwe volk van God is. Petrus haalt in zijn eerste brief de profeet Hosea aan als hij zegt: u bent uit de duisternis geroepen tot Gods licht. U was eens zonder God, maar nu bent u Gods volk, eens zonder ontferming, maar nu in ontferming aangenomen (1 Petr. 2:9,10). Zowel de twee-wegenleer als de vervangingstheologie hebben dus Bijbelse papieren. De joden zijn het volk van God en de kerk is het volk van God.

Maar wat betekent dat om volk van God te zijn? Het is hier dat de wegen fundamenteel uit elkaar gaan. En het is opmerkelijk dat in het Nieuwe Testament een verwoede strijd over deze kwestie wordt gevoerd. Dat begint al bij Johannes de Doper: ‘denk niet dat je bij jezelf kunt zeggen: wij hebben Abraham als vader’. In Johannes 8 is het ‘wij zijn Abrahams nageslacht’ (33,39) tegenover Jezus’ woord. Ook Paulus maakt duidelijk dat het biologisch nakomeling zijn van Abraham Joden niet dichterbij God brengt. Het ware nageslacht van Abraham dat wordt gevormd door hen die geloven (Rom. 4 en Gal. 3:7,29).

Hoe lezen we de Bijbel? Wat mij betreft is de Bijbel niet in de eerste plaats een boek dat ons bevestigt in ons bestaan, maar juist het tegenovergestelde: de Bijbel stelt ons voortdurend onder de kritiek. Abraham is de vader van de gelovigen, maar je kunt moeilijk zeggen dat hij een held is in de Bijbel. Al in het eerste hoofdstuk komt zijn gebrek aan karakter aan het licht

³³ Tass Saada, *Arafat was mijn held*, Gideon Hoornaar 2010, 241, 245.

³⁴ Mosab Hasan Yousef, *Zoon van Hamas*, Kok Kampen 2010, 127,128.

(Gen. 12). Israël is het uitverkoren volk, zeker, maar het is in die hoedanigheid ook het volk dat voortdurend tegen God loopt te mopperen (Num. 11:4,5). De Ark van het verbond herbergt inderdaad Gods aanwezigheid, maar als de Israëlieten (en de heidenen!) menen dat dit een soort garantie vormt in militaire expedities, komen ze bedrogen uit (1 Sam. 4-7). Het heilige is boven ons gesteld en laat zich niet manipuleren. Er zijn inderdaad Psalmen die Gods aanwezigheid op de berg Sion bejubelen (Ps. 48, 76), maar in dezelfde Bijbel lezen we hoe de profeet Micha een streep trekt door dit *with God on our side*. Je kunt zeggen ‘de Heer is in ons midden. Ons kan geen kwaad overkomen’ (3:11). Maar als het bestuur corrupt is, als belangen leiden tot moord (3:10), als mensen land inpikken en huizen confisqueren (! 2:2), dan ‘zal Sion als een akker worden omgeploegd’ (3:12): van die prachtige tempelberg blijft niets over. De naschokken van deze profetie, vinden we nog 150 jaar later bij Jeremia (26:18). Ook in het Nieuwe Testament staat de godsdienst onder de kritiek. Paulus bijvoorbeeld houdt de Korinthiërs voor dat hun doop niet zozeer een waarborg is, maar veeleer een waarschuwing (1 Kor. 10). God werkt niet *ex opere operato*.

In het licht van deze teksten is het vrij ongerijmd dat het zegenen van het nageslacht van Abraham (op grond van Gen 12:1-3) in het christenzionisme een soort confessie is geworden. In de Bijbel vormt het geen garantie om tot het volk van God te behoren. Integendeel: als je uitverkoren bent, wegen zonden extra zwaar (Amos 3:2)! Pelgrimage naar de ‘heilige plaatsen’? Jesaja noemt Jeruzalem een hoer (1:21). De profeet Hosea laat God tegen zijn volk zeggen: ‘jullie zijn mijn volk niet meer’ (1:9). Deze uitspraak geldt evenzeer voor de kerk als het volk van God. ‘Het oordeel begint bij het huis van God’ (1 Petr. 4:17). Deze godsdienstkritiek maakt een einde aan de a priori’s. Zowel de vervangingstheologie als de twee-wegenleer moeten dus fundamenteel worden gerelativeerd. Het gaat in de Bijbel namelijk ten diepste niet om een volk en een land (dat zou zelfs een heidense gedachte zijn), maar om geloof en gehoorzaamheid. De dogmaticus Nico den Bok zit op dezelfde lijn als hij stelt: ‘God wil geloof voorop laten staan. Niet bloedverwantschap, maar geloofsgemeenschap is datgene wat Abrahams kinderen samenbindt’³⁵.

Deze benadering vind ik vruchtbaarder dan die van Naim Ateek in *A Palestinian Cry for Reconciliation*. Naim Ateek is zonder twijfel de belangrijkste Palestijnse theoloog, maar hij laat de Bijbel uit elkaar vallen. Voor hem is er in het Oude Testament vaak sprake van een tribale God. Pas later in het Oude Testament (de tweede Jesaja, Ezechiël) breekt een meer universeel denken door (64). Het boek Jona noemt Ateek zijn ‘theologische lifeline’ (77). Hij stelt ‘Aramageddontheologie’ tegenover ‘de theologie van Golgotha’ (90,91), de Messias als zoon van David tegenover de lijdende knecht (99) en zegt zelfs dat we de Bijbel moeten kritiseren (12).

Indeed, many passages in the Bible talk about war and violence. But the biblical message is about peace, not war. It is about love, liberation and forgiveness, not about violence, domination and hate. A Theology of Armageddon does not harmonize with God’s nature as revealed to us in Christ.³⁶

Ateek ziet dus een fundamentele dubbelzinnigheid in het getuigenis van de Bijbel en kiest vervolgens voor de lijn met de boodschap van liefde, universalisme en geweldloosheid. Het is een beetje ongerijmd dat Ateek met de vaststelling van zoveel tegenstrijdigheden, vervolgens het zware woord ketterij (79) in de mond neemt als het over het zionisme gaat, dat afgedwaald is van ‘de oorspronkelijke boodschap en geest van de Schrift’ (90).

³⁵ http://pthuinverandering.nl/images/stories/pfd/Verbonden_met_de_Messias-den_Bok.pdf.

³⁶ *A Palestinian Cry for Reconciliation*, 90.

Het valt niet te ontkennen dat de Bijbel moeilijke teksten bevat. Bepaalde passages (Ateek noemt o.a. Num 33:51-53 en Deutr 20:10-14) staan op gespannen voet met belangrijke waarden als tolerantie, medemenselijkheid, enz. Het is echter van groot belang de eenheid van de Bijbel vast te houden. Het lijkt mij dus belangrijk om aan te duiden dat bijvoorbeeld tribale teksten in het Oude Testament begrepen moeten worden vanuit het universele perspectief dat het Oude Testament ons biedt. Het boek Openbaring moet niet als een theologische doodlopende weg worden afgeschilderd vanwege een aantal gewelddadige passages. De strekking van het boek Openbaring is, dat de uittocht uit Egypte met de voorafgaande plagen nog een keer over wordt gedaan. Het volk is in nood en roept 'hoe lang nog?' (Op 6:10). En vervolgens worden zegels geopend, bazuinen klinken en de inhoud van schalen wordt over de aarde uitgestrooid. De boodschap is: jullie hebben het moeilijk. Het wordt nog moeilijker. Maar: volhouden! Dan zullen jullie zien hoe het kwaad en de dood worden overwonnen.

Conclusies

In dit artikel hebben we geprobeerd een analyse te maken van het christenzionisme. Een terugkerend element in de houding van christenzionisten is dat men geen kwaad mag spreken over het Joodse volk, omdat Israël Gods oogappel is (Zach. 2:8). De fundamentele discriminatie van de oorspronkelijke niet-joodse bewoners, die op alle levensterreinen zichtbaar is, wordt genegeerd. Evangelische Palestijnen worden verscheurd door hun loyaliteit naar de evangelische wereld en hun Palestijnse identiteit. De christen-Palestijn Ramzi Masso zegt in CV Koers:

Zij sloegen mijn vrienden en wilden de auto laten ontploffen. Uiteindelijk lieten ze ons gaan, nadat ze ons flink hadden geslagen. Dit gebeurt vaker, al zijn er ook goede soldaten die dit niet doen. Ondanks dit alles heb ik hen toch lief.³⁷

We zien hier dat de roeping van een christen wordt gereduceerd tot het hebben van goede relaties en het liefhebben van de medemens. Losgekoppeld van waarheid en gerechtigheid, wordt echter het gebod van Jezus om onze vijanden lief te hebben een absurditeit. In de Tweede Wereldoorlog leefde Nederland onder militaire bezetting. Was toen het centrale thema in de prediking dat wij onze vijanden moeten liefhebben? Was het niet veeleer: hoe houden wij het vol? Hoe maken we met Gods hulp een eind aan de bezetting?

Christenzionisten zien het als hun taak om Joden hun liefde te bewijzen, hen jaloers te maken (Rom. 11:14) en op die manier de wonden die in de geschiedenis geslagen zijn te helen. Het gaat om een liefde die geen voorwaarden stelt aan de ander. Maar wat als deze liefde voorbijgaat aan de wezenlijke identiteit van de ander? De Joodse journalist Gershom Gorenberg is niet erg onder de indruk van de liefde die christenzionisten zeggen te hebben voor Joden.

Wij zijn acteurs in een christelijk drama. Dat is toch beledigend? Van de Joden wordt alleen verwacht dat ze de Bijbelse profetieën vervullen. Als mijn zoon zou uitgaan met een vrouw die zou zeggen: 'ik hou van je, je bent reusachtig, maar ik wil dat je iets anders gaat studeren, je haardracht verandert en een andere hobby kiest. Maar toch houd ik van je', dan is dat een valse liefde. Een dergelijke relatie is ongezond.³⁸

³⁷ CV Koers juni 2011, 36.

³⁸ Els van Diggele, *Heilige ruzies*, Athenaeum Amsterdam 2007, 168,169.

Wat blijft er over van het evangelie als we het alleen maar opvatten als een boodschap van liefde en niet meer mogen spreken over zonde en onrecht? Het is moeilijk christenzionisten te overtuigen van de ongerijmdheid van hun geloof. Als het over Joden gaat, dan lijkt het wel, gelden er opeens andere regels. Stel dat er iemand op een oneerlijke manier zijn geld verdient in de autohandel. En stel dat zo iemand om bepaalde redenen zich aansluit bij een evangelische gemeente en tot vernieuwing komt van zijn geloof. Is het dan denkbaar dat de leden in die kerk zouden volstaan met te zeggen: we houden van je, God zegene je, enzovoorts? Dit is vrij ondenkbaar. Men zou na verloop van tijd toch dat heikele punt aan de orde stellen, hoe die man aan de kost komt.

De kritiek van de Bijbelse profeten op de valse profeten wordt samengevat met het woord in Klaagliederen (2:14):

Je profeten hebben je bedrogen met valse visioenen -
Hadden ze maar je wandaden onthuld om je lot nog te keren!
Ze hebben je valse orakels verkondigd om je te misleiden.

De valse profeten in het Oude Testament hadden een goedkope (nationalistische) boodschap van vrede en lieten het onrecht onbesproken. Het christenzionisme is een ideologie, die echte kritiek op de staat Israël onmogelijk maakt. De hoofdzaak van mijn betoog is dat wij voor de staat Israël geen andere morele standaarden kunnen aanleggen dan de algemeen geldende. Ook het gegeven dat het voorgeslacht van een gedeelte³⁹ van de huidige Joden in de Bijbel het volk is, dat Gods openbaring heeft ontvangen, verandert daar niets aan.

drs. J.J.A.M. Voortman, Dorekensveld 81, 1501 Buizingen, België,
jartvoortman@hotmail.com

³⁹ Zie de eerder aangehaalde publicatie van Shlmo Sand.